

К.В. Рябухін

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ У ФОРМУВАННІ
АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ У ЖІНОК

Одеський національний медичний університет, м. Одеса

Ключові слова:аддикція, жіночий
алкоголізм, сфери
функціонування,
фактори залежності.

У статті автори наводять результати досліджень рівнів задоволеності власним соціальним функціонуванням у різних сферах жінок, які страждають на алкоголізм. На основі дослідження встановлено соціально-психологічні чинники формування алкогольної залежності. Їх слід враховувати як мішені для корекції при підготовці реабілітаційних та психопрофілактичних програм для жінок з алкогольною залежністю.

Актуальність дослідження. У популяції осіб з алкогольною залежністю жінки становлять лише третину. Інші дві третини складають чоловіки [3]. Толерантність суспільства до жінки, яка страждає на алкогольну залежність, набагато менша, ніж до чоловіків з алкогольною аддикцією. Саме тому жінки, які страждають на алкогольну залежність, набагато активніше намагаються її приховувати та замовчувати [1]. Дуже часто вони п'ють на самоті. Через алкоголізм жінка може багато втратити – роботу, друзів, і найцінніше – приязнь родини, яка може почати соромитися та зневажати її. Багатьох жінок до алкоголізму приводить їхня соціальна або економічна ситуація [2, 3]. Жінки, які живуть у спокійному та соціально стабільному середовищі, не мають серйозних проблем та конфліктів на роботі і ця робота їх влаштовує, мають добрі стосунки зі своїм чоловіком та батьками – найменше ризикують стати залежними від алкоголю. Але чим меншою є відповідність цим факторам, тим більша ймовірна схильність до виникнення залежності. Проте досить часто до цієї категорії осіб потрапляють жінки самостійні й успішні – наприклад підприємці, медсестри, лікарі, вчителі чи навіть зірки шоу-бізнесу [3].

Багато сучасних наукових робіт присвячені вивченню чоловічої алкогольної залежності. Лише в останні десятиріччя дослідники звернули увагу на специфіку формування та перебігу алкогольної залежності у жіночій популяції, і дотепер ця тема є актуальною.

Матеріали та методи дослідження

Під нашим спостереженням перебувала 281 жінка з алкогольною залежністю у віці від 27 до 54 років (ОГ). Групу ОГ було набрано в жіночих відділеннях КУ «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я». В якості групи порівняння було обстежено 63 жінки відповідного віку без ознак алкогольної залежності (ГП).

Критеріями включення до дослідження були:

- досліджені були здатні прочитати і усвідомити дані, наведені в бланку щодо інформованої згоди для участі у дослідженні, а також розуміли інструкції, наведені у психологічних тестових методиках;

- власноруч підписали інформовану згоду на участь у дослідженні;
- мали встановлений діагноз «психічна та поведінкова залежність внаслідок вживання алкоголю» (F-10);
- входили до вікової групи 27–54 роки (для досягнення однорідності досліджуваних груп);
- жіноча стать.

Критеріями виключення з дослідження були наступні:

- наявність іншого вираженого соматичного або психіатричного діагнозу в стадії загострення;
- будь-яке хронічне соматичне або психічне захворювання в анамнезі;
- невідповідність віковому критерію дослідження;
- чоловіча стать.

Контингент обстежених був однорідним за базовими показниками, це дозволяє вважати результати дослідження такими, що репрезентативно відображають генеральну сукупність.

На першому етапі дослідження з метою верифікації феномена алкогольної залежності в обстежених групах було використано «АУДИТ-тест» (Alcohol Use Disorders Identification Test) та методику І.К. Сосіна [4].

За «АУДИТ-тестом» виявлено, що залежність від алкоголю мали всі обстежені ОГ. Середній бал за тестом в основній групі складав 24,38 бала.

Використання тесту І.К. Сосіна дозволило підтвердити наявність алкогольної залежності в усіх досліджених ОГ (в середньому в ОГ кількість стверджувальних відповідей за питаннями тесту №№1–13 складала від 7 до 11), при цьому додатково було виявлено наявність анозогностичної настанови (про яку, за умовами тесту, свідчила позитивна відповідь на питання №14) у 84,34% обстежених в ОГ.

Таким чином, наявність алкогольної залежності в обстежених жінок ОГ була підтверджена як клінічними ознаками залежності, так і спеціалізованими валідними тестами.

У жінок ГП наявності ознак алкогольної залежності виявлено не було.

Наступним етапом було проведення в групах анкетування з метою виявлення соціально-демографічних від-

мостей щодо досліджених, а також рівня їх задоволеності власним соціальним функціонуванням в різних сферах.

Результати та їх обговорення

Рівень освіти досліджених за даними анкетування був наступним: в ОГ більшість жінок мали середню спеціальну (42,3%) або вищу (47,3%) освіту. В ГП переважна більшість жінок закінчили ВНЗ – 73,2%.

Розподіл за сімейним станом в ОГ та ГП в основному не мав значних відмінностей ($p \leq 0,05$). Достовірні

Таблиця 1. Сімейний стан обстежених, %

Сімейний стан	Групи	
	ОГ (n=281, 100%)	ГП (n=63, 100%)
У шлюбі не перебували	12,2	13,4
Одружені вперше	15,4	21,3
Одружені вдруге та більше	11,2	13,5
Незареєстроване співмешкання	26,7	19,7
Розлучені	21,8	7,9*
Вдови	3,1	3,4
У шлюбі, але проживають окремо	9,6	9,3

Примітка. * $p \leq 0,05$.

Таблиця 2. Наявність дітей у обстежених, %

Кількість дітей	Групи	
	ОГ (n=281 - 100%)	ГП (n=63 - 100%)
Не мають	11,3	13,1
Очікують на дитину зараз	0,0	3,8
Одна дитина	32,6	34,6
Двоє дітей	38,2	33,9
Троє та більше дітей	15,3	9,3
Прийомні діти	2,6	4,7

Таблиця 3. Соціальний статус обстежених та вид трудової діяльності, %

Групи обстежених	Тип заробітку			Характер трудової діяльності		Посада	
	безробітні	тимчасовий заробіток	постійне місце роботи	фізична праця	розумова праця	керівники	виконавці
ОГ, n = 281, 100%	38,3	33,7	28,0	82,4	17,6	8,5	91,5
ГП, n = 63, 100%	19,8*	6,8*	73,4*	43,6*	56,4*	13,6	86,4

Примітка. * $p \leq 0,05$.

Таблиця 4. Рівень матеріального достатку, %

Рівень достатку	Групи	
	ОГ (n=281 - 100%)	ГП (n=63 - 100%)
Бідність	3,8	0,0
Соціальна допомога	9,4	3,4
Заробіток нижче середнього	46,7	24,2
Середній заробіток	10,7	43,6*
Заробіток вище середнього	5,3	17,5*
Живе за рахунок інших осіб	24,1	11,3*

Примітка. * $p \leq 0,05$.

різниця визначена в єдиному випадку – в ОГ кількість розлучених жінок була достовірно вищою, порівняно з ГП ($p \leq 0,05$) (табл. 1).

За даними, наведеними в таблиці 1, більшість досліджених обох груп проживали з партнером в зареєстрованому (36,2% в ОГ та 44,1% в ГП) або незареєстрованому шлюбі (26,7% в ОГ та 19,7% в ГП).

Дані щодо наявності дітей у жінок обох досліджених груп наведено в таблиці 2.

Більшість досліджених ОГ та ГП мали дітей – 88,7% жінок ОГ та 82,5% осіб ГП; з них 2,6% дітей у жінок ОГ та 4,7% дітей у ГП були прийомними.

Результати вивчення соціального статусу обстежених, представлені в таблиці 3, виявили, що серед жінок з алкогольною залежністю була більшою кількість осіб, які мали тимчасовий заробіток (33,7% осіб) або були безробітними (38,3% осіб). Більшість опитуваних ОГ займалися фізичною працею (82,4%) та були виконавцями (91,5%), а не керівниками.

У жінок ГП соціальний статус за показниками типу заробітку, характеру трудової діяльності та займаної посади відповідно був вищим. Достовірно частіше, порівняно з жінками ОГ, досліджені ГП мали постійне місце роботи (73,4%), характер їх діяльності переважно стосувався розумової праці (56,4%).

Рівень матеріального достатку обстежених наведено у таблиці 4.

За даними таблиці 4, бідними себе вважали 3,8% жінок ОГ, в ГП таких випадків не було. В ОГ достовірно частіше, порівняно з ГП, рівень заробітку жінок був середнім (10,7%) або нижче середнього (46,7%). Значна кількість жінок ОГ жили за рахунок інших осіб (24,1%), що траплялось достовірно частіше, ніж в ГП ($p \leq 0,05$). Рівень заробітку в ГП був достовірно вищим, порівняно з ОГ: середній рівень заробітку у 43,6%, вище середнього – у 17,5%.

На наступному етапі було проведено анкетування досліджених з метою визначення соціально-демографічних показників, а також рівня задоволеності власним соціальним функціонуванням. Результати анкетування наведено на рисунку 1.

Рис. 1. Ступінь незадоволеності соціальним функціонуванням у різних сферах

Рисунок 2 свідчить, що загальний рівень незадоволення власним соціальним функціонуванням майже за всіма показниками був значно вищим в ОГ, порівняно з ГП. Більшість жінок ОГ висловлювали незадоволеність, пов'язану з функціонуванням у родинній сфері: незадоволення стосунками з чоловіком (65,6%), стосунками з батьками та родичами (72,1%), взаємодією з друзями або знайомими (73,2%). Більшість жінок ОГ також висловлювали незадоволеність в професійній сфері, а саме стосунками з начальником (82,2%) та колегами (64,3%), незадоволеність фінансовим станом (71,1%) та професійним статусом (73,1%).

Порівняно з групою жінок ГП, рівень незадоволеності власним соціальним функціонуванням в родинній, професійній сферах та сфері комунікації у осіб ОГ був достовірно вищий ($p \leq 0,05$).

На основі дослідження було встановлено соціально-психологічні чинники формування алкогольної залежності (рис. 2).

Рис. 2. Соціально-психологічні чинники формування алкогольної залежності у жінок

З рисунка 2 видно, що основними соціально-психологічними чинниками формування алкогольної залежності, за даними проведеного дослідження, були: порушення стосунків з членами родини (батьками, чоловіком, дітьми) та друзями/знайомими, низький матеріальний рівень, низький освітньо-професійний рівень, незадово-

леність власним професійним статусом. При підготовці реабілітаційних та психопрофілактичних програм для жінок з алкогольною залежністю слід враховувати соціально-психологічні чинники формування алкогольної залежності як мішені корекції.

Висновки

1. Багатьох жінок до алкоголізму приводить їх соціальне або економічне становище. Основними соціально-психологічними чинниками формування алкогольної залежності, за даними проведеного дослідження, були: порушення взаємовідносин з членами родини (батьками, чоловіком, дітьми) та друзями/знайомими, низький матеріальний та освітньо-професійний рівень, незадоволеність власним професійним статусом.

2. Загальний рівень незадоволення власним соціальним функціонуванням майже за всіма показниками є значно вищим у жінок з алкогольною залежністю. Більшість жінок ОГ висловлювали незадоволеність, пов'язану з функціонуванням у родинній сфері: незадоволення стосунками з чоловіком та батьками і родичами, взаємодією з друзями або знайомими. Також висловлювали незадоволеність в професійній сфері, а саме стосунками з начальником та з колегами, незадоволеність фінансовим станом та професійним статусом.

3. При підготовці реабілітаційних та психопрофілактичних програм для жінок з алкогольною залежністю слід враховувати соціально-психологічні чинники формування алкогольної залежності як мішені корекції.

Список використаної літератури

1. Дмитриева Т. Б. Социальные факторы и психические расстройства у женщин: [руководство по социальной психиатрии] / Т. Б. Дмитриева, К. Л. Иммерман, М. А. Качаева; под ред. Т. Б. Дмитриевой // Медицина. – 2001. – С. 162–167.
2. Егоров А. Ю. Современные особенности алкоголизма у женщин: возрастные аспекты / А. Ю. Егоров // Наркология. – 2005. – № 9. – С. 49–55.
3. Запорожченко В. Г. Социальные и социально-гигиенические факторы женского алкоголизма / В. Г. Запорожченко, Э. И. Каленова // Алкоголизм и неалкогольные токсикомании. – М., 1983. – С. 27–31.
4. Петров Д. В. Диагностика, лечение и профилактика расстройств, вызванных употреблением алкоголя / Д. В. Петров. – Ярославль, 2003. – С. 90–92.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ В ФОРМИРОВАНИИ АЛКОГОЛЬНОЙ ЗАВИСИМОСТИ У ЖЕНЩИН

К. В. Рябухин

В статье авторы приводят результаты исследований уровней удовлетворенности собственным социальным функционированием в разных сферах женщин, страдающих алкоголизмом. На основе исследования установлены социально-психологические факторы формирования алкогольной зависимости. Их следует учитывать как мишени для коррекции при подготовке реабилитационных и психопрофилактических программ для женщин с алкогольной зависимостью.

Ключевые слова: аддикция, женский алкоголизм, сферы функционирования, факторы зависимости.

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS IN THE FORMATION OF ALCOHOL DEPENDENCE IN WOMEN

K. Ryabukhin

In this article the authors research results lead levels of satisfaction with their own social functioning in different areas of women who suffer from alcoholism. Based on a study set of social and psychological factors in the formation of alcohol dependence. As in the preparation of the target correction and rehabilitation psychoprophylactic programs for women with alcohol dependence should take them into account.

Key words: addiction, female alcoholism, sphere of functioning, dependencies.